

PAPER DETAILS

TITLE: Akkoyunlu Dönemi Eseri Olarak Bilinen Bir Osmanli Camii (Bayburt Hinzeverek/Çatalçesme Köyü Camii)

AUTHORS: Yunus ÖZGER

PAGES: 69-80

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/114060>

Akkoyunlu Dönemi Eseri Olarak Bilinen Bir Osmanlı Camii (Bayburt Hınzeverek/Çatalçeşme Köyü Camii)

An Ottoman Mosque known as a work of Aqqyunlu period

*Yunus Özger**

Özet

Akkoyunlular, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Türkleşmesine ve bölgenin imarına önemli katkı sağlamışlardır. Akkoyunlu Kutlu Bey ile Ferruhşad Bey'in Bayburt köylerinde cami ve sair eserleri vardır. Araştırmada ele alınan Hınzeverek Köyü/ Çatalçeşme Köyü günümüzde Bayburt İli'nin Demirözü İlçe'sine bağlı olup, tarihi özelliklere sahip bir yerleşim alanıdır. Köyde eski bir cami bulunmakta olup, şimdiye kadar ait olduğu dönem net olarak ortaya çıkarılamamıştır. Akkoyunlu eserlerinin bulunduğu Pulur ve Sünür köyleri çevresinde bulunması nedeniyle Hınzeverek Köyü Camii de bir Akkoyunlu eseri olarak kabul görmüştü. Ancak yeni bulunan bir vakfiye ile bunun böyle olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada caminin, bir Akkoyunlu eseri olmayıp, Osmanlı sadrazamı Kara İbrahim Paşa (1683-1685) tarafından yaptırılan bir Osmanlı eseri olduğu hususu açığa kavuşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Akkoyunlular, Hınzeverek Köyü, Sadrazam Kara İbrahim Paşa, Bayburt, Kelkit.

Abstract

Aqqyunlu State especially contributed to Turkification of Eastern and Southeastern Anatolia and public improvement of the region. Kutlu Bey and Ferruhşad Bey from the Aqqyunlu dynasty have many mosques and some other buildings in Bayburt villages. Hınzeverek with a deep historical heritage, is a village of Demirözü province, Bayburt. There is an ancient mosque in the village and the period it belongs to has been uncovered until recent years. Being close to Pulur and Sunur villages which harbour many Aqqyunlu buildings, Hınzeverek Mosque was thought to be an Aqqyunlu work. However, finding out a new charter of wakf has buried such thoughts. This study has proved that the mosque is not a work of Aqqyunlu but a work built by Ibrahim Pasha, the Grand Vizier of Ottoman State (1683-1685).

Key Words: Aqqyunlu, Hınzeverek village, Grand Vizier Kara Ibrahim Pasha, Bayburt, Kelkit.

* Yrd.Doç.Dr. Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü 66100 Yozgat.
yunusozger@yahoo.com.tr/05354605828.

1. Köyün tarihçesi

Eski adıyla Hınzeverek, yeni adıyla Çatalçeşme köyü, günümüzde Bayburt İli'nin Demirözü İlçesine bağlı küçük bir yerleşim alanı olup, Bayburt'tan Köse-Kelkit ve Gümüşhane'ye giden anayolun yaklaşık 5 km güneyinde kurulmuştur. Bayburt-Kelkit sınırında bulunması nedeniyle Hınzeverek köyü, Osmanlı döneminde bazen Bayburt, bazen de Kelkit kazasına bağlı kalmıştır.

Hınzeverek köyü hakkında en eski veriler, bölgenin 1514 Çaldıran Savaşı sonrası Osmanlı hâkimiyetine geçişi akabinde düzenlenen, 1516 tarihli tapu tahrir kayıtlarında bulunmaktadır.

Tapu tahrirlerinde günümüzde olduğu gibi, Bayburt'a tabi iki Hınzeverek köyü bulunmakta olup, araştırmamıza konu olanı *Hınzeverek-i Ulya* yani Yukarı Hınzeverek köyü olarak anılmaktaydı.¹ Tahrirlere göre 1516 yılında Yukarı Hınzeverek köyü, halî ve harap bir durumda olup, şenlendirilip mamur hale getirilmesi için bazı sipahilere iltizam olarak verilmişti. 1530 yılında köyde 3 hane, 3 mücerred, 2 nökerzâde ve 8 sipahizâde bulunmaktaydı. Köyün 1516'da hasılatı tahmini olarak 3.000 akçe, 1530'da 2.989 akçe ve 1591 yılında 7.500 akçe civarındaydı.²

İdarî olarak başlangıçta Bayburt Sancağının Bayburt kazasına bağlı olan Hınzeverek köyü, daha sonra Kelkit'e tabi olmuştur ki, bu durum 1642 tarihli Avarız defterinde de aynen böyledir.³ 1837 yılında da Kelkit'e bağlı olarak görünen köyde, tamamı Müslümanlardan müteşekkil 16 hane bulunmaktaydı. 1875 yılında caminin imamlığını Süleyman adlı şahsın yürüttüğü⁴ Hınzeverek köyü, 1876 yılında diğer bazı köylerle birlikte Bayburt'a bağlanmıştır.⁵ Bu durum günümüzde de devam etmektedir.

2- Hınzeverek Köyü Camii

Hınzeverek köyünü tarihî özellikli kılan önemli etken hiç şüphesiz köyde bulunan ve halen ibadete açık olan camisidir. Cami çok eski bir yapı olmasına rağmen, üzerinde kitabesi bulunmaması nedeniyle net olarak şimdiye kadar tarihlendirilememiştir.

¹ Günümüzde Bayburt İli sınırları dahilinde yine iki adet Hınzeverek bulunmakta olup, Yukarı Hınzeverek (Çatalçeşme) Demirözü İlçesine; Aşağı Hınzeverek (Taşkesen) ise Aydıntepe İlçesine bağlıdır.

² İsmet Miroğlu, XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı, Üçler Matbaası, İstanbul 1975, s.50.

³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BO.A.), Maliyeden Müdevver Defterler (MAD), nr.5152, s.683.

⁴ BO.A. Şûra-yı Devlet (Ş.D), nr.1505/13, 3 Zilkade 1292/1 Aralık 1875 tarihli mazbata.

⁵ Hınzeverek köyü ile birlikte bugünkü Demirözü ilçe merkezi olan Kısanta, Hıgırı (Bayrampaşa köyü) ve diğer köylerin Gümüşhane Sancağından ayrılarak Bayburt'a bağlılığı hakkında bkz. Yunus Özger, XIX. Yüzyıl Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdarî ve Demografik Yapı), IQ Yayınları, İstanbul 2008, s.207-212.

Bayburt ve yöresindeki tarihi eserler üzerine çalışma ve inceleme yapan araştırmacılar, Hınzeverek Camii'ne de yer vermiş ve binanın mimari özellikleri sanat tarihi açısından ortaya çıkarılmıştır.

Tek kubbeli olarak inşa edilen caminin ana mekânı 10.50 m x 11.00 m ölçülerinde kareye yakın planlıdır. Kubbeye geçiş tromplarla sağlanmıştır. Camiye, batı yönündeki küçük avlu içerisinde yer alan bir kapıyla girilmektedir. Minaresi güney batı köşede yer almaktadır.⁶

Hınzeverek camii, birçok defa tamir ve onarım görmüş, ancak bilinçsizce yapılan bu işlemler, iç mekândaki orijinalliğin kaybolmasına sebep olmuştur.⁷

3-Caminin ait olduğu dönem hakkında ileri sürülen fikirler

Hınzeverek köyü bulunduğu konum itibarıyla tarihi değere sahip iki köye mücavirdir. Bu köyler Akkoyunlu sülalesinin merkezleri olan Sinür/Sünür ve Pulur köyleridir. Akkoyunlular'ın atası Kutlu Bey'in (Akkoyunlu Devleti'nin kurucusu Kara Yülük Osman Bey'in babası)⁸ mezarı Sinür köyündedir ve yine bu köyde Kutlu Bey adına inşa edilmiş bir cami bulunmaktadır.⁹ Pulur köyü de Akkoyunlu merkezlerinden olup bu köyde de, Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman tarafından iltifat görmüş olan Ferruhşad Bey¹⁰ tarafından yapılmış cami, medrese ve hamamdan oluşan bir külliye bulunmaktadır.¹¹

⁶ Aydın Taşçı, *Bayburt'ta Türk-İslam Devri Dinî Mimari*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Master Tezi, Erzurum 1997, s.36.

⁷ Konu ile ilgili çalışma yapıldığı dönemde 2006 yılı yazında Hınzeverek köyüne gidilmiş ve köyün camisi yerinde görülerek tarafımızdan fotoğrafları çekilmiştir.

⁸ Kutlu Bey, babası Tur Ali Bey'in ölümünden sonra beyliğin başına geçmiş ve 1362–1388 yılları arasında hüküm sürmüştür. Kutlu Bey ve soyun devamı hakkında bkz. John E. Woods, *The Aqquyunlu, Clan, Confederation, Empire*, Chicago 1976, s.40-50; Ebu Bekr-i Tihri, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çeviren Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s.21; M.Halil Yinanç, "Akkoyunlular", *İAİ*, İstanbul 1993, s.254; Faruk Sümer, "Akkoyunlular", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 40, (Şubat 1986), İstanbul 1986.s. 4.

⁹ İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988, s.188; Abdurrahim Şerif Beygu, *Erzurum Tarihi, Anıtları, Kitabeleri*, İstanbul 1936, s.250; Enver Konukçu, *Otlukbeli Meydan Savaşı*, Ankara 1998, s.16.

¹⁰ Ferruhşad Bey'in hayatı için bkz. Bayburtlu Osman, *Tevârih-i Cedîd-i Mir'ât-ı Cibân*, (düzenleyen Atsız), İstanbul 1961, s.15-20; Ferruhşad Bey vakfı ve vakfiyesi için bkz. İsmet Miroğlu, "Akkoyunlu Beylerinden Ferruhşad Bey'in Vakfiyesi", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, XV, sayı 19, Ankara 1993, s.183-205; Hamza Gündoğdu, "Bayburt Yöresinde Bir Külliye, Bir Kitabe ve Bir Vakfiye", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2001-2002, Prof.Dr. İsmet Miroğlu Hatıra Sayısı, sayı 37, İstanbul 2002, s.120-128.

¹¹ Günümüzde Sünür köyündeki cami ve Kutlu Bey türbesi sağlam bir şekilde ayakta; Pulur köyündeki külliye içinde cami ve medrese ayakta.

Hınzeverek köyünün bu iki köye yakınlığı, araştırmacıları köydeki camiyi bu köylerle irtibatlandırmaya sevk etmiş ve bazıları buna dayanarak caminin bir Akkoyunlu eseri olacağını belirtmişlerdir. Caminin banisi ve ya ait olduğu dönem hakkında şu fikirler öne sürülmüştür. Araştırmacılar Gönül Güreşsever ve Ara Altun, caminin mimari özelliklerinden geniş bir şekilde bahsettikten sonra tarihlendirme ile alakalı olarak, “...yapının tarihlendirilmesi için hiçbir belgeye rastlamadık. Yakın çevredeki diğer yapıları ve bölgedeki siyasî durumu göz önünde bulundurarak bu caminin de Akkoyunlu sülalesinden kimseler tarafından yaptırılmış olduğu düşünülebilirse de yüzyılı hakkında kesin bir şey söylenemez.” demektedir ve daha sonra da camiden “tarihi kesinlikle anlaşılamayan” bir yapı olarak bahsetmektedirler.¹²

Akkoyunlu mimarisi üzerinde araştırmalar yapan ve bu camiyi de Akkoyunlu mimarileri arasında gösteren Metin Sözen, “Yakın çevredeki Akkoyunlu soyundan gelen kişilerin yapıları, bu soyun egemenliğinin sürekliliği göz önüne alınırsa, cami onlara bağlanabilir. Caminin yazıtı yoktur. Akkoyunlular döneminde yapılmış olması olasılığına karşılık, kesin bir tarihlendirme yapmak güçtür.” diyerek Caminin bir Akkoyunlu eseri olabileceği üzerinde durmuştur.¹³

Bir başka araştırmacı Gülyüz Uslu, Pulur Köyü Camii’nin özelliklerinden bahsettikten sonra, “...çevrede hemen aynı plan şemasına sahip bir diğer bir eser Akkoyunlular’a ait Hınzaverek (Çatalçeşme) Camii’dir...” şeklinde bir ifade kullanmakta ve camiyi Akkoyunlu yapıları arasında göstermektedir.¹⁴ Bir heyet tarafından yazılan *Bayburt Tarihi* adlı eserde de aynı cümlelere yer verilmiştir.¹⁵

Bu yaygın kanaatin aksine görüş beyan ederek, herhangi bir belgeye dayanmaksızın caminin Osmanlı dönemi yapıları arasında yer alacağını ortaya atanlar da olmuştur. Örneğin T.A. Sinclair, köy evlerinden farksız bir görünüme sahip olduğunu söylediği caminin “muhtemelen 17. ya da 18. yüzyıla ait bir Osmanlı eseri” olabileceği görüşündedir.¹⁶

Cami hakkındaki araştırmalardan biri de Aydın Taşçı tarafından yapılmış ve burada ilk defa diğer araştırmacılar farklı ve daha detaylı bilgiler verilmiştir. Taşçı, caminin Akkoyunlu eseri olduğuna dair bazı fikirlerin ileri sürülmüş olduğunu hatırlattıktan sonra; kendisinin daha somut bilgilere ulaştığını ve köy

¹² Gönül Güreşsever, Ara Altun “Bayburt Köylerinde Türk Mimarî Eserleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü Sanat Tarihi Yıllığı 1969-1970*, III, İstanbul 1970, s.47

¹³ Metin Sözen, *Anadolu’da Akkoyunlu Mimarisi*, Ankara 1981, s.99

¹⁴ Gülyüz (Akagün) Uslu, *Gümüşhane ve Çevresinin Tarihi- Sanat Eserleri (1969-1971)*, İstanbul 1980, s.69.

¹⁵ Timur Keskin, *İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi*, Bayburt Valiliği Yayınları, Bayburt 2000, s.210.

¹⁶ Thomas Alexander Sinclair, *Eastern Turkey: An Architectural And Archaeological Survey*, Volume II, London 1989, s.262.

ahalisi ile yapılan görüşmelerde caminin İbrahim Paşa tarafından yapılmış olduğuna inanıldığını aktarmıştır.¹⁷ Köy halkının da bu hususta net bir fikri yoktur. Bazıları Akkoyunlu eseri olduğuna inandıkları halde, bir kısmı da Osmanlı eseri olduğu kanaatindedir.

4- Caminin banisine dair bir vakfiye ve bir vakıf tevcih kaydı

Yukarıda verilen detaylı bilgilerden anlaşılacağı üzere, şimdiye kadar Hınzeverek Köyü Camii'nin Akkoyunlu mu, yoksa Osmanlı eseri mi olduğunu kesin olarak ortaya koyacak herhangi bir bilgi ve belge bulunamamıştı. Ancak tarafımızdan İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yapılan araştırmalar esnasında *Cevdet Belediye* tasnifinde rastlanılan bir vakıf tevcih kaydı, caminin banisi ile yapıldığı dönemi aydınlatacak ve şimdiye kadar cami hakkında bilinmeyenleri ortaya çıkaracak nitelikte bir belge olarak karşımıza çıkmaktadır. 21 Aralık 1707 tarihli vakıf tevcih kaydı “... arz-ı bende-i kemîneleri budur ki Erzurum Sancağında Kelkid nahiyesinde Hınzeverek nâm karyede vaki' pederim merbûm İbrahim Paşa'nın bina eylediği cami-i şerîf evkafında...” cümleleriyle başlamakta ve İbrahim Paşa'nın oğlu, özetle vakfın hasır ve şem'-i revgân gibi ihtiyaçlarının vakıf varidatından karşılanması için görevli talep ettiğini ancak bunun henüz karşılanmadığını, bu iş için Ali isimli bir şahsın uygun olduğunu ve onun bu görevlere tayin edilmesi için bir berât-ı şerif istemektedir.¹⁸

Burada göze çarpan iki husus vardır: Bunlardan biri, Hınzeverek köyünün Bayburt'a değil Kelkit'e bağlı olması; diğeri de caminin İbrahim Paşa tarafından yaptırılmış olduğunun ifade edilmesidir. Yukarıda verilen tarihçede de değinildiği üzere, köyün XVII. yüzyıl ortalarında Kelkit'e bağlı olduğu ve bu bağlılığın 1876 yılına kadar devam ettiği bilinmektedir. O halde İbrahim Paşa'nın kim olduğunun bilinmesi meseleyi daha da açığa kavuşturacaktır.

1620 yılında Hınzeverek köyünde doğduğu, gençlik yıllarında Abaza Hasan Paşa'nın yanında levent askeri olduğu anlaşılan İbrahim Paşa, devletin çeşitli kademelerinde görev almış, sadaret kethudalığı, üçüncü vezirlik, kaptan-ı deryalık, rikâb-ı hümayun kaymakamlığı yapmış ve son olarak da Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın yerine Aralık 1683'de sadrazamlığa gelmiştir.¹⁹ Devlet ricali arasında *Kara* lakabıyla anılmıştır.

Bulunan bu vakıf tevcih kaydı, araştırmanın daha da derinleştirilmesine ön ayak oldu ve caminin vakfiyesine ulaşılabilme ihtimalini ortaya çıkardı. Bu bağlamda Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakfiyeler Arşivinde yapılan araştırma ve

¹⁷ Taşçı, *Bayburt'ta Türk-İslam Devri Dini Mimari*, s.36.

¹⁸ BOA. *Cevdet Belediye*, nr.5834.

¹⁹ İsmet Parmaksızoğlu, , “İbrahim Paşa, Kara”, *İA*, V/II, İstanbul 1968, s.907-908; Şemseddin Sami, *Kâmûs'ül Alâm*, I, İstanbul 1306, s.556; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV, s.423-426.

inceleme neticesinde *Bayburdżâde İbrahim Paşa Vakfıyesı* adlı bir vakfiyeye ulaşıldı.²⁰

Vakfiye üzerinde yapılan çalışma ile cami hakkında vakıf tevcih kaydından daha fazla ve detaylı bilgiler elde edildi. Burada caminin kim tarafından yapıldığı, ihtiyaçlarının nasıl sağlanacağı, hangi görevlilerin camide bulunacağı gibi pek çok hususta aydınlatıcı verilere ulaşıldı.

Vakfiyeden anlaşıldığına göre, devletin en yüksek kademesine kadar yükselen İbrahim Paşa, bu görevleri sırasında başta Edirne’de olmak üzere bazı yerlerde birçok mülk edinmiştir. Bu mülklerinden bir kısmını da ömrünün sonlarına doğru adına tesis ettiği vakfa gelir kaynağı olarak bağışlamıştır. Mülklerin icar geliri ile İzmir, Yenişehir, İstanbul, Ahıska, Şarkî Karahisar v.s yerlerde bulunan cami, mescid, zaviye, çeşme ve suyollarının tamirinin sağlanması ön görülmüştür. İşte bu bağlamda İbrahim Paşa’nın vakıfları arasında Hınzeverek köyündeki cami de yer almıştır.

ووليت انا طوبى له ارضه يوم انا لندى كل كبد قضا سنة تاج خنزور لى تم
 قريه ده محمدا بنا وقف ابدى جامع شريف خدامك طيفه لى بوزك ادم
 وقف محمدا ابدى كم نفورون رستون شرط وعتاب انشدم الحاله هذه
 وقف فربوروك تبديل وعتابى صوبوره اولدك كندى يوره اولدقنه ساء
 جامع فربوروك ابدى طيفه لى هادى مدينه ازميره واقع هاتك الزكر
 اوفا قلى احار سبذق نصيب ايدى بوى سزاقاه وطينه جامع فربوروك
 امام خطيب اولدك كنه صرف اولد وجامع فربوروك امام اولون وطينه فربوروك
 ابدى خطيب ونبى القى طيفه ابدى دنى جامع فربوروك محمدا بنا وقف ابدى كم
 معلم خازنه معلم صبيان اولوب نبى اولون قى اقمه وطينه صرف اولد
 وكنده دنى نبى القى طيفه ابدى فربوروك ونبى القى اقمه ابدى فربوروك
 قيم اولوب طابف فربوروك صرف اولد ونبى القى اقمه ابدى دنى صبيد اشرا
 اولدق جامع فربوروك ده ابقاد اولنه ونبى القى اقمه ابدى دنى صبيد اشرا
 اولدق جامع فربوروك فربوروك اولنه ونبى القى اقمه ابدى دنى صبيد اشرا
 مراناه خرج وصرف اولنه

كل كبد قضا سنة تاج خنزور لى تم
 قريه ده محمدا بنا وقف ابدى جامع شريف خدامك طيفه لى بوزك ادم
 وقف محمدا ابدى كم نفورون رستون شرط وعتاب انشدم الحاله هذه
 وقف فربوروك تبديل وعتابى صوبوره اولدك كندى يوره اولدقنه ساء
 جامع فربوروك ابدى طيفه لى هادى مدينه ازميره واقع هاتك الزكر
 اوفا قلى احار سبذق نصيب ايدى بوى سزاقاه وطينه جامع فربوروك
 امام خطيب اولدك كنه صرف اولد وجامع فربوروك امام اولون وطينه فربوروك
 ابدى خطيب ونبى القى طيفه ابدى دنى جامع فربوروك محمدا بنا وقف ابدى كم
 معلم خازنه معلم صبيان اولوب نبى اولون قى اقمه وطينه صرف اولد
 وكنده دنى نبى القى طيفه ابدى فربوروك ونبى القى اقمه ابدى فربوروك
 قيم اولوب طابف فربوروك صرف اولد ونبى القى اقمه ابدى دنى صبيد اشرا
 اولدق جامع فربوروك ده ابقاد اولنه ونبى القى اقمه ابدى دنى صبيد اشرا
 اولدق جامع فربوروك فربوروك اولنه ونبى القى اقمه ابدى دنى صبيد اشرا
 مراناه خرج وصرف اولنه

İbrahim Paşa Vakfıyesinde Hınzeverek Köyü Camii ile ilgili olan bölüm

Vakfiyede cami ile ilgili olarak “... Vilâyet-i Anadolu’da Erzurum Eyaletinde Kelkid Kazasına tabi Hınzeverek nâm karyede müceddeden bina ve vakf eylediğim cami-î şerîf...” ifadesi yer almaktadır. İşte bu ifade, artık tartışma kabul etmez bir

²⁰ Vakıflar Genel Müdürlüğü Vakfiyeler Arşivi (VGM), Atik Erzurum Muhasebe Defteri, nr.164. Vakfiye ile ilgili olarak tarafımızdan “Sadrazam Kara İbrahim Paşa Vakfıyesi” adıyla bir makale çalışması tamamlanmak üzeredir.

şekilde Hınzeverek köyündeki caminin Sadrazam Kara İbrahim Paşa tarafından tecciden yaptırıldığını açık bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. “ .. cami-i mezburun hüddâminin vazifeleri de bâlâ Medine-i İzmir’de vaki‘ sâli‘ü’z-zîker evkâfının icâresinden ta‘yin edüb ...” cümlesiyle de İbrahim Paşa, caminin ihtiyaçlarının İzmir’deki vakıf mallarının kirasından sağlanacağını belirtmiştir. Bu bağlamda camiye yevmî (günlük) 8 akçe vazife ile bir imam ve hatip tayin edilmiştir. İbrahim Paşa köyüne sadece cami yapmakla yetinmemiş, aynı zamanda caminin hemen bitişiğine çocukların eğitim ve öğretimi için bir sıbyan mektebi yaptırmıştır. Bunun için de günlük 6 akçe vazife ile bir sıbyan muallimi görevlendirmiştir. Bundan başka camiye, günlük 5 akçe vazife ile bir müezzin, 4 akçe vazife ile bir ferraş²¹, 2 akçe vazife ile bir kayyım²² tayin edilmiş; ayrıca caminin şem‘-i revgan ve hasır giderleri için de günlük 3 akçe ayrılmıştır. Caminin su yolu tamirine de 2 akçe tahsis edilmiştir.²³

Vakfiyede İbrahim Paşa, Hınzeverek köyündeki cami için *müceddeden bina ve vakf eylediğim* ifadesini kullanmıştır. Müceddeden kelimesi sözlükte, tamir suretiyle olmayarak, baştan, yeni olmak üzere anlamına gelmektedir.²⁴ Yani İbrahim Paşa, Hınzeverek’deki bu camiyi yeni olarak inşa ettiğini açıkça söylemektedir. İfade aslında çok açık olmasına rağmen Paşa’nın, köyde daha önce var olan belki Akkoyunlular tarafından yapılmış bir caminin yerine camiyi inşa ettirmiş olabileceği de akla gelebilir. Kanaatimizce bunun böyle olması mümkün gözükmemektedir. Bilindiği gibi Akkoyunlular Sünür ve Pulur köylerinde yaptırdıkları cami ve benzeri yapıların varlığını devam ettirmeleri için vakıflar tesis etmişler ve bir takım gelirleri buralara aktarmışlardır. Sünür’deki eserler için Kutlu Bey Vakfı, Pulur’dakiler için de Ferruhşad Bey Vakfı oluşturulmuştur. Bu vakıflar sayesinde mevcut eserler günümüze kadar gelmiştir. Şayet Hınzeverek köyünde de, Akkoyunluların yaptırdığı bir cami olmuş olsa idi, onun için de Akkoyunlular tarafından düzenlenmiş bir vakfın olması gerekirdi. Böyle bir vakfın bulunmaması bu husustaki görüşümüzün haklılığını ortaya çıkarmaktadır.

Bunun yanında caminin Akkoyunlu eseri olabileceğini ileri sürenlerin, zaten bu konuda herhangi bir belgesi bulunmamaktadır. Bu araştırmacılar yukarıda değinildiği gibi, camide kitabeye rastlayamadıklarını, herhangi bir kanıt bulamadıklarını açıkça belirtmekte; ille de bir tarihlendirme yapılacaksa Pulur ve Sünür köyleri ile ilişkilendirerek Akkoyunlu eseri olabileceği ihtimalini ortaya attıklarını kendileri beyan etmektedirler. Dolayısıyla caminin yıkılıp yeniden yapılması ihtimali bulunmamaktadır.

²¹ Ferraş: Temizlik işlerini yürütmekle görevli kişi.

²² Kayyım veya kayyum: Cami hademesi; ayrıca vakıf mallarını görüp gözetmek ve hıfz etmek üzere tayin olunan mütevellîye de kayyım denilirdi.

²³ VGM, *Atik Erzurum Muhasebe Defteri*, nr.164, s.184.

²⁴ Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, Enderun yayınları, İstanbul 1989, s.1291.

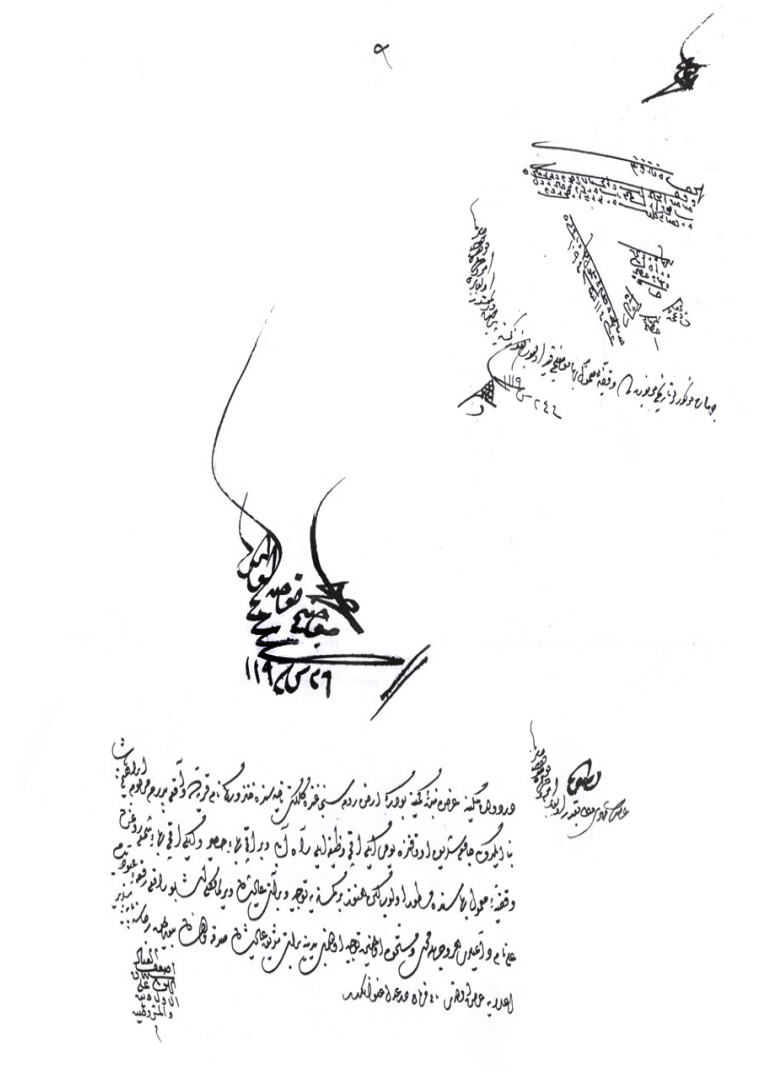
5- Sonuç

Bütün bu tartışmalardan sonra şu sonuç ortaya çıkmaktadır ki, Hinzeverek köyü camii, doğduğu köye bir hatıra bırakmak isteği gibi son derece iyimser ve hayırseverlik düşüncesinin bir ürünü olarak, Sadrazam Kara İbrahim Paşa tarafından yaptırılmış, 17. yüzyıl sonlarına ait bir Osmanlı eseridir.

Caminin İbrahim Paşa tarafından yaptırıldığı tespit edildikten sonra geriye sadece bir husus kalmaktadır ki, o da caminin yapılış tarihidir. Açıkçası caminin yapılış tarihini net olarak belirleme imkânı yoktur. Ancak çeşitli ipuçlarından yola çıkarak bu hususun da tahmini olarak aydınlatılması mümkündür. Şöyle ki, İbrahim Paşa vakfiyesinin tesis tarihi Şaban 1096 yani Temmuz 1685 tarihidir. Paşa'nın sadarete kaldığı dönem Aralık 1683–Aralık 1685 arasındır.²⁵ Sadareten azledildikten sonra gelişen olaylar neticesinde Rodos'a sürgün edilişi ve ardından öldürülüşü 1687 yazıdır.²⁶ Bütün bu kronolojiye bakarak, caminin İbrahim Paşa'nın sadareti döneminde inşa edilmiş olması fikri daha ağır basmakta ve bir tarihlendirme yapılacaksa bunun da 1685 yılı olması gerektiği düşünülmektedir.

²⁵ “...Doksan yedi muharreminin yigirmi yedinci günü sekte-i azle giriftâr ve sadr-ı sadâret ile Süleyman Paşa kâmkâr oldu...” Osmanzâde Taib Ahmed, *Hadikatü'l Vüzerâ*, Freiburg 1969, s.111.

²⁶ Abdulkadir Özcan, “İbrahim Paşa, Kara”, *DİA*, XXI, İstanbul 2000, s.330.

Belge: 2- Hınzerverek Köyü Camii ile ilgili vakıf tevcih kaydı. BOA.
Cevdet Belediye, nr.5834.

Resim:1- Hınzeverek Köyü Camii'nin dıştan görünüşü

Resim:2- Hınzeverek Köyü Camii'nin uzaktan görünüşü

Kaynakça

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Belediye, nr.5834.
 BOA, Maliyeden Müdevver Defterler (MAD.), nr.5152.
 BOA. Şûra-yı Devlet (Ş.D), nr.1505/13.
 Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM), Atık Erzurum Muhasebe Defteri, nr. 164.
 Ebu Bekr-i Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, Çeviren Mürsel Öztürk, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.
 Erşahin, Seyfettin; *Akkoyunlular, Siyasal, Kültürel, Ekonomik ve Sosyal Tarih*, Ankara 2002.
 Gündoğdu, Hamza: "Bayburt Yöresinde Bir Külliye, Bir Kitabe ve Bir Vakfiye", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 2001-2002, Prof.Dr. İsmet Miroğlu Hatıra Sayısı, sayı 37, İstanbul 2002, s.120-128.
 Güreşsever, Gönül; Altun, Ara: "Bayburt Köylerinde Türk Mimari Eserleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü Sanat Tarihi Yıllığı 1969-1970*, III, İstanbul 1970, s.33-47.
 John E. Woods, *The Aqquyunlu, Clan, Confederation, Empire*, Minneapolis and Chicago 1976; Türkçe tercümesi (S.Özbudun); Akkoyunlular, Aşiret, Konfederasyon, İmparatorluk, 15. Yüzyıl Türk-İran Siyaseti Üzerine Bir İnceleme, İstanbul 1993.
 Keskin, Timur; *İl Oluşunun 10. Yılında Bayburt Tarihi*, Bayburt Valiliği Yayınları, Bayburt 2000.
 Konukçu, Enver: *Otlukbeli Meydan Savaşı*, Ankara 1998.
 Miroğlu, İsmet :“ Akkoyunlu Beylerinden Ferruhşâd Bey'in Vakfiyesi", *Türk Tarih Kurumu Belgeler*, XV, sayı 19. Ankara 1993, s.183-205.
 Miroğlu, İsmet: *XVI. Yüzyılda Bayburt Sancağı*, Üçler Matbaası, İstanbul 1975.
 Osmanzâde Taib Ahmed, *Hadikatü'l Vüzerâ*, Freiburg 1969.
 Özcan, Abdulkadir: "İbrahim Paşa, Kara", *DİA*, XXI, İstanbul 2000.
 Özger, Yunus: *XIX. Yüzyıl Bayburt (Sosyo-Ekonomik, İdarî ve Demografik Yapı)*, IQ Yayınları, İstanbul 2008.
 Parmaksızoğlu, İsmet: "İbrahim Paşa, Kara", *İA*, V/II, İstanbul 1968.
 Sinclair, Thomas Alexander: *Eastern Turkey: An Architectural And Archaeological Survey*, Volume II, London 1989.
 Sözen, Metin: *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, İstanbul 1981.
 Sümer, Faruk: "Akkoyunlular", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 40, (Şubat 1986), s.1-38, İstanbul 1986.
 Şemseddin Sami, *Kâmûs'ül Alâm*, I, İstanbul 1306.
 Taşçı, Aydın: *Bayburt'ta Türk-İslam Devri Dinî Mimari*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Master Tezi, Erzurum 1997.
 Uslu, Gülyüz (Akagün): *Gümüşhane ve Çevresinin Tarihi- Sanat Eserleri (1969-1971)*, İstanbul 1980.
 Uzunçarşılı, İ.Hakkı: *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1988.
 Varlık, Çetin: "Ak-koyunlular", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, VII, İstanbul 1989, s.407-439.
 Yinanç, M.Halil: "Akkoyunlular", *İA*, I, İstanbul 1993.